

# שינויים בפונקצית אלפא של השדה

רני לוי, MSW

פונקצית אלפא של השדה הוא מושג בתיאורית השדה הביוניאנית. במאמר אסקור את המונח, את מקומו ברשת של בין ואת המעבר מפונקציה אישית לפונקציה של השדה. שימוש במושג זה מאפשר לנו להגדיר שינוי בשדה: התפתחות, נסיגה ועמדה ניטרלית. אדגים תנועות אלו באמצעות ויזיונות קליניות. הגדרת שינויים אלו יכולה לזהות צמיחה או נסיגה ביכולת ההכלה של המטופל, שפיתוחה הוא מטרת הטיפול.

## פונקצית אלפא

המושג פונקצית אלפא, העומד במרכז תיאורית החשיבה שפיתח בין, מתאר את הפיכתם של מרכיבי ביתא למרכיבי אלפא שמהם ניתן להרכיב את מחשבת החלום בערות וליצור מחשבות מודעות (1). בפרק הרביעי בספרו "ללמוד מן הניסיון" (1) בין מביא דוגמה ממערכת העיכול לאופן פעולתה של פונקצית אלפא: אדם המתעורר משנתו כתוצאה מבעיית עיכול. אם מתייחסים לעיכול כפעולתה של פונקצית אלפא, ניתן לומר שבעיה בעיכול הנפשי תגרום לקושי בשינה, בעוד חלום רע יעיד על פעולתה של פונקצית אלפא המאפשרת לאדם לישון בזמן שהיא מעכלת את חוויותיו הרגשיות הקשות המאיימות להעירו.

איעזר במטפורת מערכת העיכול כדי להראות כיצד הטיפול מסייע בהתפתחותה של פונקצית אלפא. פעם, כשבתי הקטנה רק החלה להצמיח שיניים, היא לקחה חתיכה של עלה חסה והכניסה לפיה. כיוון שהעלה היה גדול מדי היא התקשתה ללעוס אותו, הוציאה אותו מפיה ונתנה לי. אני לעסתי את העלה מעט והחזרתי אותו לה, והיא לעסה מעט ובלעה. היא חזרה על כך כמה פעמים עד שעברה לדבר אחר.

בטיפול, המטפל "לועס" את דברי המטופל, ומחזירם לו כך שיוכל "ללעוס" אותם ביתר קלות, "לבלוע" אותם ובכך להופכם לשלו, לחלק מהגרטיב שלו, כדי שיוכל להשתמש בהם לצרכיו. מה ש"נלעס", או במילים אחרות, מה שעובר דרך פונקצית אלפא של המטפל, הם מרכיבי ביתא שהמטופל לא הצליח "ללעוס" בעזרת פונקצית אלפא שלו ולכן השליך לשדה.

בין מניח את המושג פונקציה ב"אזור דמומים אסוציאטיבי" (1, עמ' 20) ומניח לנו למלא ולפרש אותו כפי הבנתנו. מתוך הדוגמאות שלעיל ומתוך ההגדרה של פונקציה כסימן מתמטי ולפיכך סטטי, אנו למדים כי הפונקציה אינה גדלה; מה שגדל

אחת השאלות המרכזיות והמעניינות בטיפול נוגעת ליעילותו של הטיפול ככלל ויעילותה הנפרדת של כל פגישה טיפולית. כל תיאוריה אנליטית גוזרת מתוך עצמה את אופן ההתייחסות להתקדמות, להתפתחות וליעילות אלה. במאמר זה אבקש להציע כלי מושגי-משחקי שמטרתו לאפשר למטפל לבחון את התנודות והשינויים בתוך השדה הטיפולי – שדה שההתפתחויות והנסיגות המתרחשות בו מלמדות על שינויים בשני המשתתפים בו ועל יכולתם המתרחבת, יחד עם התקדמות הטיפול, לעכל את התכנים הרגשיים המאכלסים אותו. התיאוריה שדרכה אנתח תהליכים אלו היא תיאורית השדה הביוניאני (Bionian field theory). תיאוריה זו הולכת ומתפתחת משנות ה-70 של המאה הקודמת על-ידי קבוצת אנליטיקאים איטלקים הפועלים בפאביה, ובראשם אנטוניו פרו (Ferro). חבר חשוב נוסף שיצוטט הוא ג'וזפה צ'יביטרה (Civitarese).

הכלי המושגי שאציע הוא פונקצית אלפא של השדה (פאש"ה) – הרחבה והתאמה של המושג פונקצית אלפא, כפי שתיאר אותו בין, הנגזרת מתפיסת השדה הטיפולי בתיאורית השדה הביוניאנית. ברצוני להציע את המעקב אחר פאש"ה כמשחק (play) שבו המטפל יכול לשחק ולהעריך את התערבויותיו הטיפוליות כמצמיחות, כמונעות צמיחה ולכן גורמות לנסיגה, או כניטרליות. מה שחשוב אינו המשחק עצמו על תוכנו, מטרתו, חוקיו ומשתתפיו, אלא המשחקיות – ה־playfulness – יכולתנו לחיות, לשחק ולהינות במרחב משחקי בטיפול.

<sup>1</sup> התוכנית לפסיכותרפיה, הפקולטה לרפואה ע"ש סאקלר; מרכז ויניקוט.

מילות מפתח: התמרות בשדה, תיאורית השדה הביוניאנית, פונקצית אלפא, פונקצית אלפא של השדה, דמויות.

levyrany@gmail.com

מתאר זאת כ"התמרה של פרוטורגשות ופרוטורחשות (מרכיבי ביתא) לדימויים ומושגים (מרכיבי אלפא) שהם תוצאה של פעולה לא מודעת שאינה ייחודית למטופל [או למטפל, ר.ל.], אלא לזוג או לקבוצה (החולקים פונקציית אלפא משותפת). מנקודת מבט אחרת זאת, הרגשות שעליהם אני לומד מהסיפור של המטופל, שאותה אני רואה כדוברת של תהליך ששנינו מעורבים בו, אינם תוצאה של השלכות העברתיות או הזדהות השלכתית הפועלות בכיוון אחד. להיפך, הם ישקפו את היכולת ההתמרתית היצירתית של הלא-מודע המשותף (או הגשטלט הדינמי, או השדה או השלישי האינטרסובייקטיבי) שנוצר באופן בלתי נמנע כששני אנשים קרובים דים זה לזה. (7, עמ' 109, תרגום שלי).

צ'ביטרוזה מתייחס לפעולת הפונקציה של השדה כיחידה אחת משותפת. הוא אינו מבטל את רעיון ההזדהות ההשלכתית או ההעברה וההעברה-הנגדית, אלא רואה בהן תופעות של השדה הנוצרות על-ידי המשתתפים בו. ההשלכה לשדה וההתמרה בשדה מתרחשות בו זמנית על-ידי שני המשתתפים. פרו מדגיש שבנוסף לכבוד ולהכרה במציאות כפי שהיא מתוארת על-ידי המטופל, עלינו להקשיב ברובד נוסף, חלומי. שאלות כגון האם מדובר כרגע בשיח בין סובייקטים, או האם המטופל מתייחס למטפל כאובייקט או כאובייקט סובייקטיבי, וכן שאלות לגבי מה שהתרחש "באמת" ו"בחייה" זוכות ברובד זה לתשובה גורפת שכל התרחשות בשדה היא התרחשות בין דמויות הנחלמת בשניים, במרחב שהוא יצירתי וחלומי ומאפשר פיתוח, התמרה והכלה של מרכיבים רגשיים העולים בו: "פונקציה זו [פאש"ה, ר.ל.] מייצגת את היכולת של הזוג, מחוץ למסגרת הנוקשה של דיכוטומיות סובייקט/אובייקט, לספר, לחלום, לחשוב ולבנות מטאפורות, או מיתוסים, בכדי לייחס משמעות ספציפית לחוויות המשותפת" (8, עמ' 126, תרגום שלי).

היכולות השונות הן מעבר לדיכוטומיה סובייקט-אובייקט, שכן הן נמצאות ומתפתחות בממלכת החלימה המשותפת כיחידה אחת שלמה. יחד עם זאת, ללא פונקציית אלפא פועלת – ולו באופן מינימלי – אצל המטופל, לא תהיה פונקציה משותפת. שימוש בפאש"ה מניח את קיומה של סובייקטיביות מסוימת אצל המטופל, שכן כדי להיות סובייקט יש ליצור עצמי ייחודי ממרכיבי אלפא שנוצרו בפונקציית אלפא. סובייקטיביות מניחה קיום ותפקוד של פונקציית אלפא, גם אם באופן מינימלי.

הרשת שיצר ביון (9) נועדה להמחיש תהליך המתרחש במפגש הטיפולי, ולכן מתאימה גם לתיאור התפתחות או נסיגה של פאש"ה. במאמר זה אתייחס לשלוש השורות הראשונות של הרשת: מרכיבי ביתא, אלפא ושורה C, שהיא השורה הכוללת את מחשבות החלום, החלומות והמיתוסים. פרו מבקש להוסיף לשורה זו גם את שפת השירה ואת המיתוסים הפרטיים (10, עמ' 29). מלצר מבקש להוסיף לה גם את ה-reverie האמיה וטוען כי היא קרובה במהותה לשורה B (11, עמ' 136; 12).

הוא היכולת לשאת את הרגש העובר דרכה, וכן הלמידה מן הניסיון – בכל פעם עוד קצת – והיכולת להשתמש בו במפגש עתידי עם מציאות מאתגרת. גם האמון במערכת למידה זו גדל ומתפתח, כלומר הידיעה שניתן לסמוך עליה בעתיד לצורך למידה נוספת (2).

## השדה ופונקציית אלפא שלו

בתיאורית השדה הביוניאנית, השדה הוא אתר מנטלי משותף להתרחשות הפעולה הטיפולית. מתקיימת בו מערכת יחסים קבוצתית בין דמויות (characters), הולוגרמות שהמטפל והמטופל יוצרים וחושבים יחד. מערכת זו רחבה ממערכת היחסים הדיאדית מטפל-מטופל, אך מכילה אותה. כך, התופעות השונות שיוחסו עד כה לנפש האדם הופכות להיות חלק ממערך השדה המשותף (3).

במערכת יחסים בין שניים מספר הקווים המחברים מוגבל, ואילו בשדה יכולים להשתתף מספר רחב של דמויות, שביניהן מספר עצום, רחב ומתפתח של קשרים. כמו הדמויות המגלמות חלקים מהנפש, כך מושגים נוספים מופקעים מן הפרט והופכים לחלק מהשדה: מרכיבי ביתא של השדה, שמעצם הגדרתם איננו יכולים לדעת למי הם שייכים; פאש"ה, הסימפטום והמחלה של השדה (ולא של המטופל); וכן המחסום של השדה, כל אלה אינם שייכים עוד למטפל או למטופל, אלא הם תוצאה של היחסים ביניהם, יצירתם המשותפת, כפי שמסביר פרו: "באשר לשדה, לא נתייחס עוד לפונקציית אלפא של המטפל או למרכיבי ביתא של המטופל אלא לכאלה השייכים לשדה, לסערה שיוצרים מרכיבי ביתא בשדה ולהתמרות בחלום והתמרות נרטיביות של השדה" (4, עמ' 523, תרגום שלי).

את היחס בין המטפל והמטופל לשדה אפשר להבין בעזרת מושג נוסף של ביון: נקודת המבט או ה-vertex (5, עמ' 115). מנקודת המבט האישית, המשתתפים הם שני סובייקטים נפרדים, שלכל אחד פונקציית אלפא, עולם פנימי וחיים אישיים משלו; אך מנקודת המבט של השדה מתקיימת פאש"ה המורכבת מאלה של שני המשתתפים ועם זאת גדולה מסכום חלקיהן. זאת נקודת המבט של ה-we-ness, ה'אנחנויות', הרואה בגורמים השונים בשדה יצירה משותפת: "הודות לנקודת המבט של האנחנויות, יכול האנליטיקאי להשיג מידע שלא היה יכול להשיג אילו דבק בנקודת המבט שבה החלוקה המוחלטת סובייקט-אובייקט נשמרת. במקום זאת, "אנחנויות" מאפשרת לנו לדחות אונטולוגיה של סובייקט ואובייקט מוחלטים. כאשר האנליטיקאית מביטה בממד הלא מודע של השדה דרך נקודת המבט של ה"אנחנויות", היא קודם כול בעמדה המאפשרת לה לשחרר כל גישה חשדנית מאחר שיש לה 'אמונה' בדימויים שהלא-מודע המשותף מייצר" (6, עמ' 32, תרגום שלי).

נקודת מבט מיוחדת זאת מאפשרת לנו לחשוב דרך פאש"ה, המייצרת דימויים משותפים בשדה. היא מורכבת מפעולת ההשלכה של מרכיבי ביתא של המטופל והמטפל לשדה שהמטפל הוא חלק ממנו, ומהמרתם דרך פאש"ה וביטויים על-ידי המטפל או המטופל כאופן תקשורת. צ'ביטרוזה

לשאת אידיעה, איודאות וספקות, וויתור על הצורך להגיע למסקנה ולידיעה ברורה של העובדות. בלעדיו, פאש"ה נשארת מפורקת ולא מתרחשת בה התפתחות אלא תהליך ממאיר של פריקה של מרכיבי ביתא. אדון בכך בפירוט בחלק העוסק בנסיגה בפאש"ה.

התפתחות בפאש"ה תבוא לידי ביטוי בהרחבה של כמה יכולות, למשל: "פונקציות אלפא, חשיבה וחלום מעידים שיש תנועתיות, אסוציאציות, סימבוליזציה, חיבור, [יכולת] מטפורית, התפתחות, יצירתיות והתמרה. יש לנו התפתחות מביתא לאלפא, לחלום ולחשיבה לא מודעת, ומשם ל-reverie ולחשיבה מודעת. (16, עמ' 604)

אנו נחוה שינוי זה באמצעות הנגזרות הנרטיביות של המטופל ושלנו. נגזרות אלו כוללת גם את ה-reverie, את האסוציאציות ואת המחשבות שלנו – שכולם תכנים השייכים לשורה C בגריד.

### דוגמה קלינית

שי, נשוי ואב לשלושה בנים, בטיפול זה כשנה, פעמיים בשבוע במסגרת פרטנית. הוא הגיע עם קושי גדול בתקשורת הזוגית והמשפחתית ותחושה של היעדר שליטה בכעס. הטיפול מיתן את הכעס באופן משמעותי, והוא מרגיש טוב יותר בזכות ההצלחה להתמודד לשביעות רצונו עם עולמו הפנימי הסוער לאורך תקופה. לאור זאת הוא מבקש להפחית את תדירות הפגישות לפעם בשבוע. אנחנו מנהלים דיאלוג על כך כבר כמה פגישות. איני מופתע מהבקשה: שי הוא אדם הישגי ותכליתי, והוא אינו רוצה "לבזבז את הזמן", אלא להרגיש ש"הצליל בטיפול". אני חש שיש עוד עבודה משמעותית לעשות, אך מכיר בצורך שלו בהכרה בשינויים החיוביים שהוא עובר.

שי (בחגיגות): דיברתי עם נעם [בן], הוא שוב עשה בעיות, אמרתי לו לעבור לחדר, שהוא לא יכול להתנהג ככה. זה עבר בסדר, לא היתה דרמה. בעבודה לא התפוצצתי, פשוט דיברתי עם הבוס ופתרנו את זה. גם אשתי אמרה שאני פחות עושה בעיות ויותר פותר דברים. אני אומר את מה שאני מרגיש, זה מה שחדש, אני עומד על שלי בלי דרמות.

(אני מרגיש ששי מצביע על השינוי לטובה שעבר. אני גם שותף להרגשתו שנעשה שינוי, יחד עם זאת עניין הצורך והכרה בדרך שעשה מזכירים לי פעמים אחרות שבהן היה זקוק להכרה ולא זכה בה והגיב בכעס, "הכרה" היא הדמות המרכזית כאן).

אני: אתה עושה דברים אחרת וזה עובד נהדר; נותן לך כוח והרגשה טובה.

שי: אז תן לי את מה שאני צריך ממך, בבקשה.

אני: זהו, שאני שומע אותך צריך משהו, מה זה הצריך הזה, תוכל להרחיב קצת בעניין בבקשה?

שי: זה מאכזב, אני חשבתי שתגיד שאנחנו יורדים לפעם בשבוע. הצריך הזה קשור לציפייה ואכזבה. כשאני מצפה למשהו ומתאכזב, אני כועס. חשבתי שאקבל ממך את המעבר לפעם בשבוע ועכשיו עולה בי כעס. לא מקשיבים לי.

(אני מרגיש שהתגובה שלי מאכזבת, אך גם שומר את הנושא מדובר ונחשב בינינו. אנו שורדים יחד את התסכול שבהיעדר פתרון מידי ואת האכזבה והכעס שלו ממני.)

אני: אני מבין שזה מאכזב ומכעיס, חסרה ההכרה, כמו מחסום כזה, בוא נהיה מולו יחד, אנחנו בודקים את זה. יש כאן איזה קונפליקט, כמו

על הציר האנכי, מרכיבי ביתא הופכים למרכיבי אלפא שיוצרים נרטיבים וחלומות, שמהם מורכבת שורה C. לפי פרו, בשורה זו מתרחש המפגש הפורה בין התערבויות המטפל לנרטיבים של המטופל. זהו מקומם של הדימויים הנוצרים כדי לתפוס במילה את מרכיבי ביתא שהותמרו ולתת להם משמעות. בעוד הציר האנכי מתאר את רמת ההפשטה של המחשב, בציר האופקי אנו מוצאים סוגים שונים של נרטיבים שיכולים להיווצר ממרכיבי אלפא שונים. אופן השינוי על-פני שורה C, משמאל לימין, מההשערה המגדירה ועד לפעולה, מגדיר עבורנו את סוג הנרטיב ותפקידו (13, עמ' 92). פרו מבקש להיות עם המטופל בשורה C תוך הימנעות מפירוש רווי והעדפה של תרגום מדיאלקט אחד לשני, תרגום המאפשר התמרה ממרכיבי ביתא לאלפא ומשם ליצירת נרטיב (10, עמ' 32).

### תנועה ושינוי בפאש"ה

הנגזרות הנרטיביות של המטופל, הבאה בתגובה להתערבות המטפל, היא נייר הלקמוס שבעזרתו נדע כיצד השפיעה התערבות זו על פאש"ה. אתייחס כאן להתערבות המטפל אף שמוכן שגם דברי המטופל משנים את השדה ומשפיעים על פונקציות האלפא שלו. לפי הנגזרת הסיפורית של המטופל, המטפל מבין כיצד נחוותה התערבותו: אם מרכיבי ביתא שנוצרו בעקבותיה נפלטו או עברו התמרה לחשיבה (14, עמ' 42).

הנגזרות הנרטיביות שיוצר המטופל הן ארגון מילולי-סיפורי של רכיבי אלפא – ביטוי למצבו הרגשי באותו רגע בתוך השדה המשותף לו ולמטפל. אם נחשוב על השדה כתופעה המייצרת נגזרות נרטיביות נוכל להבין את הדיאלוג הטיפולי כמתרחש בין שני נרטיבים המתפתחים בנסיבות מיוחדות של הטיפול הנפשי ומאפשרים תנועה, שינוי, ומשחקיות ביניהם (15).

### התפתחות בפאש"ה

שוורץ מגדיר את תפקוד פונקציות אלפא בעזרת מושג הניטרליות: "כדי שפונקציות אלפא תהיה במצב מתפקד, קרי כדי שתייצר תנועה ולא תחזור שוב על אותו הדבר, היא זקוקה לאחר. ניטרליות מתייחסת לנוכחות של תקשורת ולעוצמת האותות בתוך השדה ברמות שונות. כשערוצי התקשורת המודעת והלא מודעת פתוחים, כשאסוציאציות חופשיות והשהיית שיפוט מתקיימות, כשאי בהירות נסבלת ומאפשרת לתהליך האסוציאטיבי להתקיים, יש ניטרליות" (16, עמ' 608, תרגום שלי).

עלינו להיות במצב של קשב צף, מצב פתוח ל-reverie, וכן לסבול את המצב של היות ביכולת שלילית (negative capability) (5, עמ' 161), שהיא סוג של הינתנות, התמסרות להקשבה הפנימית, לאפשרות לאיחוד עם O\*. זהו מצב הדורש יכולת

\* פרו מדגיש את מקום האיחוד עם O (unison) כמקום שבו מתרחשת הטרגנספורמציה של יסודות ביתא לאלפא אצל המטפל. האיחוד הוא גם המקום והזמן שבהם המיכל של המטופל מתרחב וצומח. ברגע האיחוד, רשת הרגשות והקשרים בין המטפל למטופל מתרחבת (14).

במצבים אלה מועבר מהמטופל לשדה מסר לא מודע שאינו הגנתי או תוקפני, אלא כזה המבקש זמן יחד, כביכול ללא פעילות. זהו מצב הפוגה, מנוחה, המאפשר מבט לאחור על הדרך המשותפת שנעשתה וכן מבט קדימה לעתיד. המטאפורות העולות הן של מנוחה בחפירה ארכיאולוגית, או בקתת מנוחה על צלע ההר שאפשר לעצור בה מהטיפוס ולאגור כוחות.

דוגמה נוספת לזמן זה אנו מוצאים אצל ויניקוט, המבחין בין שני מצבי מנוחה או התרגעות: "את הניגוד שבין שני מצבים קשורים אלה אפשר להדגים אם חושבים על מטופל המסוגל לנוח אחרי עבודתו, אבל אינו יכול להגיע למצב המנוחה אשר ממנו יכולה להתרחש הושטת יד יצירתית" (19, עמ' 80).

המטופל המתואר יכול לנוח אחרי מאמץ של יום העבודה, אבל אינו יכול להביא את עצמו למצב של חוסר אינטגרציה, "הוויה לא תכליתית" (19, עמ' 81), שבה יוכל לדבר בחוסר היגיון, "להעביר רצף של רעיונות, מחשבות, אימפולסים ותחושות שאינם קשורים זה אל זה אלא בקשר נירולוגי או פסיכולוגי כלשהו שאולי אינו ניתן לגילוי" (19, עמ' 80), וזאת מבלי שהמטפל ינסה, מתוך חרדתו שלו, ליצור ארגון היכן שאין, ומבלי שיכחיש מצב של תוהו ובוהו פנימי. כך יתאפשר לידיעה חדשה לעלות לפני השטח ולהופיע באופן יצירתי וספונטני.

מסוד חאן טובע את המונח 'לשכב פתוח' (lying fallow) כדי לתאר חוויות עצמיות פרטיות ונטולות קונפליקטים, "אופן הוויה של רוגע דרוך ושל מודעות ערנית, נוגהת ופתוחה לקבל" (20, עמ' 257). זהו תהליך הנחוזה לאחר צמיחה והתפתחות ומאפשר אינדיבידואציה של הפרט. אני מאמין כי בתהליך המתואר בדוגמה שלהלן יש משהו מרעיון זה.

### דוגמה קלינית

היתה זאת מטופלת שלי, נעה, שהרגיעה אותי שלא כל היעדר התפתחות-כביכול הוא בהכרח נסיגה, אלא ביכולתו להיות מקום חשוב של שהייה משותפת ומפתחת. נעה הגיעה לפגישה כמה ימים לאחר שסיימה קורס צוערי משרד החוץ וביקשה להראות לי את תעודת ההצטיינות שקיבלה.

נעה: תראה! (מראה לי בפלאפון תמונה של התעודה) כמו להראות לך תמונות של הבן שלי שזכה במדליה. איך הוא עובד קשה בג'ודו, התגבר על המון פציעות, חזק וחדור מטרה, לא נותן לשום דבר לעצור אותו. הוא בבית, בחופשה עכשיו.

אני: הוא באמת ראוי להערכה וברור שגם את, כל הכבוד! גם על הליווי של הבן שלך לאורך הדרך וגם על ההתגברות על הפציעות שלך, הפציעות בנפש, או התחושה שהנפש פצועה. את מדברת על החופשה שלו ואולי גם את ראוייה לחופשה.

נעה: מי בכלל האמינה שאגיע לזה, אף פעם לא הרגשתי ראוייה ושווה. אני רוצה לקחת את הילד ואת כל המשפחה לחופשה. מגיע לנו. (הדמות המרכזית החדר היא החופשה. אני מרגיש שמגיעה להם חופשה, אבל גם שואל את עצמי אם היא זקוקה לחופשה ממני, אחרי תקופה של 'קורס ארוך' שעברנו יחד. ואולי אני זה שזקוק לחופשה ממנה? החודשים בקורס הצוערים היו אינטנסיביים ולוו במתח רב ובעבודה משותפת קשה.)

עם הבוס או עם הבן שלך, צריכים משהו ולא מקבלים מיד, היינו בזה בעבר, התגברנו על זה יחד, הכעס לא נעלם, הוא כאן איתנו.

שי: מעניין שאני לא רב אתך. מרגיש שפוף. פעם אמרת לי שיש עוד דרכים חוץ מהכעס. אני מהנדס, מחפש את הפתרון האלגנטי לבעיה, יש כאן כעס, אבל הוא כעס אלגנטי, לא בטוח שאני מבין את זה, אתה מבין למה אני מתכוון.

(אני חש שהוא מקבל את דברי. ההכרה באכזבה והשיחה הגלויה מאפשרות לו לחשוב, והאסוציאציה שלו ביחס לפתרון האלגנטי מראה על תנועה רגשית. אני מרגיש שהכעס מוכל ולצדו יש עוד רגשות. חשוב לי להבין איך הוא מרגיש כשהוא פותר דברים, "פתרון אלגנטי" ומה זה דורש ממנו?)

אני: אתה מהנדס טוב, יש לך את היכולת למצוא פתרונות אלגנטיים. מה זאת היכולת הזאת עבורך?

שי: לחכות רגע, כמו בתמונות האלה שצריך להסתכל בצורה לא ממוקדת עד שרואים את הדמות, אהבתי לעשות את זה עם נעם כשהיה קטן, מצאנו יחד את הפתרון, לפעמים הוא ולפעמים אני.

אני: אני אוהב את התמונות האלה, הן דורשות משהו שונה מכעס. שי: אני לא כועס עכשיו, יותר שקט, חושב על פתרון אלגנטי לפגישות שלנו. מאמין שנמצא. אני: כן, גם אני מאמין שנמצא.

### דיון בדוגמה

מתחת לקונפליקט הגלוי יש רגשות כגון תסכול, פחד מאכזבה המתלווה לצפייה, וחרדה משינוי ומרחק, לצד צורך בהכרה ביכולת מתפתחת. כל אלה אינם מדוברים כמעט בכלל בדיאלוג הגלוי, אך זוכים לעיבוד משותף באמצעות הפונקציה של השדה – הפונקציה מתמירה את התסכול והכעס לאמונה בעבודה משותפת, דבר התורם לרוגע. היכולת להתאכזב, להרגיש תסכול וכעס באופן "אלגנטי" מבלי לפעול מתוכו מאפשרת דיאלוג סביב מספר הפגישות.

### פאש"ה הפועלת בהילוך סרק

בני הזוג בארגנ'ר (17) מתארים דיאלקטיקה בין תהליך והיעדר תהליך (process and non-process) במפגש הטיפולי. הם מציינים שכל היעדר תהליך הוא תוצאה של מחסום (bastion) בטיפול וכי עלינו לזהות מחסומים אלה ולהתגבר עליהם בעזרת המבט הנוסף (second look) שלנו על השדה הטיפולי. לאור קריאה זאת, איני יכול שלא לחשוב על מצבים נוספים שלא מתקיים בהם תהליך משמעותי, אך גם לא ההיפך ממנו, קרי נסיגה – מצבי מנוחה של היות-יחד ללא עבודה של עיבוד תוכן משמעותי.

גרוטשטיין כותב כי אף שפונקציה אלפא עובדת תמיד, הן בערות והן בשינה, היא לא תמיד מתפתחת או נסוגה (18, עמ' 274). בהמשך לדבריו, ברצוני להציע שפאש"ה פועלת תמיד במפגש הטיפולי, אך גם כאן לא תמיד יהיו התפתחות או נסיגה משמעותית. בין לבין יכול להתקיים גם מצב ניטרלי – הילוך סרק שבו לא מתקיים עבודה לא מודעת משמעותית. במטאפורה מתחום הפסיכיאטריה, ניתן לקרוא למצב זה 'מצב ליתיום', שבו יש איזון בין התפתחות לנסיגה.

אני: בואי נדמיין חופשה!

נעה: זמן שקט כזה, יושבים יחד עם חברים ומשפחות, עולה לי השיר, הזה "בואי לאילת, לאילת". אתה מכיר? "בואי נימלט מן האספלט ומן הערים המקומטות".

אני: מכיר ואוהב, מעניין, אני תמיד חשבתי על השיר הזה כשיר זוגי. הוא אומר שם, "לא לחשוב על מאומה".

נעה: מתאים לי. מתאים לך, אולי לפחות קצת, לפחות כאן?

(אני נבהל מעט: הפנייה הישירה, האישית, המהירות שבה המשיכה את ההצעה שלי שמדובר בשיר רומנטי. האם היא רוצה לצאת איתי לחופשה רומנטית, או רק להיות יחד בלי לחשוב על מאומה, האם האסוציאציה הרומנטית באה רק מתוכי וקשורה לעניין רומנטי שלי במטופלת? מתוך אמונה שהתחושות והרגשות פועלים בשדה ומתבהרים בהדרגה ולאורך זמן, אני בוחר להיות איתה שם יחד ולהיות פתוח למה שיבוא איתנו בהמשך.)

אני: מתאים.

שתיקה.

נעה: עבדנו קשה, עבדתי קשה, סער (הבן שלה) עבד קשה, חי (בן זוגה) עבד קשה. אני מסתכלת על זה. שמחה לדמיין את המשפחה שלי בחופש. וגם כאן – רגע שקט. אני חושבת על תנוחת המנוחה ביוגה, השוואסנה: כל השיעור מחכים לה כי היא דורשת כביכול רק לשכב על הגב בשקט ולנוח. המורים תמיד אומרים שזאת התנוחה הכי קשה ביוגה. לא בטוח שאני מבינה למה, אולי דרך השקט הזה שלנו, הבנתי משהו על זה. להיות בחדד בשקט בלי מאמץ דורש מאמץ.

אני: ואיך לך המצב הזה?

נעה: זה כמו להיות ב"state of mind" הפוגתי, טוב לשהות בזה קצת.

## דיון בדוגמה

הבקשה של נעה לשהות במצב של תחושה של חוסר עבודה כביכול דרשה ממני כמטפל לעמוד בלחץ להגיע לתוצאה ולידיעה ברורה – לחץ הנובע מחזרה מפני הלא-ידוע. היכולת להישאר במצב מסתורי ואניגמטי קדמה להבנה שאנו נמצאים בסוג של חופשה כרגע וכי עלי לאפשר אותה מבלי לדחוק במטופלת ולהפריעה. חשוב להדגיש כי שהייה משותפת באין מעשה' כביכול אינה קלה או נוחה כלל למטפל, הנוקל לכוחות רבים בכדי לנוח, כביכול, יחד עם המטופלת, ושגם במנוחה זו מתקיימת עבודה נפשית משמעותית, המאפשרת אותה.

## נסיגה: היפוך בפאש"ה

אחרי פירוש העברה, קופצת מטופלת צעירה ואומרת: "נעקצתי על-ידי חרק, הינה הנפחות". הפירוש הוא מקור לזעזוע ול[יצירת] מרכיב אלפא – מרכיב מחשבתי פרוטוריוזאלי ... נגזרת סיפורית... המתארת חוויה של הפתעה, כאב וגירוי (21, עמ' 5).

הנגזרת הנרטיבית של המטופל, הבאה בעקבות התערבות המטפל, מעידה על שינוי בפאש"ה: אם ההתערבות יצרה בשדה מצב עניינים שהמטופל יכול להתמיר, נקבל שינוי חיובי והתפתחות, ואם לא – נקבל פליטה של מרכיבי ביתא שכרגע אינם ברי התמירה לנגזרת נרטיבית שמעידה על הכאב והחרדה הלא מעוכלים שנגרמו למטופל על ידי התערבות המטפל (22, עמ' 163).

ביון כותב שפונקציות אלפא יכולה לפעול בכיוון הפוך ולהמיר מרכיבי אלפא חזרה לחומרי ביתא, ואז ליצור מסך ביתא

או אובייקטים ביזאריים. מסך ביתא הוא מחסום המגדל המתקף את החיבורים, בעוד פונקציות אלפא מאפשרת חיבורים. ביון מונה מה שניתן לכוונת 'נגזרות נרטיביות של מסך הביתא': שטף ביטויים מבולבלים ומקוטעים חסרי פשר – מצב שבו נוצר הרושם שהמטופל בודה חלום, או שטף מבולבל המעיד על הזיות (2, עמ' 23).

בראון (24) מראה כיצד נוצר היפוך בפונקציות אלפא ומתוך כך מסך ביתא בעקבות טראומה, ומוסיף למטרות של מסך ביתא גם יצירת ארגון נוקשה שיחסום מפני חוויה כואבת שאינה יכולה להיחשב. התחושה שנוצרת היא של מעטפת נוקשה המספקת לנפש מסגרת ושומרת מפני כאוס פנימי.

תוצאה נוספת של הצפת השדה במרכיבי ביתא עקב חוסר יכולת של פאש"ה היא enactment. לפי תיאורית השדה, זהו מצב בעל פוטנציאל מחזורי מסוכן המעיד על "מחלת השדה", "העלאת חום" של השדה כתוצאה מקושי להתמודד עם תוכן רגשי כלשהו (25). לעתים enactment עוצמתי במיוחד פוגע בפונקציות אלפא של המטפל ומביא לשיתוקה: "האנליטיקאי מסתכן בכך שיוצף על-ידי ההזדהות ההשלכתית המסיבית של המטופל (לא-חלום) ויאבד את יכולתו האנליטית. פונקציות האלפא של האנליטיקאי עלולה להפסיק לתפקד עקב השלכות המטופל. באופן זה, הלא-חלום של המטופל לא יכול להיות מותמר לחלום על-ידי האנליטיקאי, ואף אחד מהם אינו חולם, שניהם במצב של אנטי-חלום. במצב זה גם האנליטיקאי וגם המטופל לא מובחנים, סימביוטיים בתחום משותף וקפוא של תפקוד נפשי. זה מצב של 'לא-חלום' בשניים" (26, עמ' 163).

במקרה שהמטפל לא מצליח לעבד את התוכן המושלך לתוכו, הוא עלול להתערב מוקדם מדי או בעוצמה רבה מדי כאופנים של ביטוי בפעולה (acting out) כלפי המטופל. כך נקבל מצב של היעדר חלימה בשניים, התשליל של מצב ההתפתחות, שהוא מצב של חלימה בשניים.

פרו מתאר מצב של reverie שלילי, שבו המטפל יוצר תוכן שאינו תוצאה של חשיבה אלא של ריקון תוכן רגשי שנוצר בשדה ואינו ניתן לעיבוד על המטופל: "reverie שלילי הוא reverie בקוטביות הפוכה; תהליך המתרחש ברגעים שבהם תפקודו הנפשי של האנליטיקאי חסום ואיכותו נמוכה (אני חושב על אינסוף "מכשולים" אפשריים, אם מקצועיים ואם אישיים, מקריים ואפיזודיים או מתמשכים). אנחנו באזור ההשפעה השלילית שיכולה להתחולל בטיפול כשמתרחשת הזדהות השלכתית הפוכה: מהאנליטיקאי אל המטופל במקום ההיפך, עד למצב קיצוני שבו המטופל מתמלא על-ידי ההתמרות בהזיה של המודלים של המטפל" (27, עמ' 339).

אפשר לראות את ה-reverie השלילי כאופנות של enactment שבה המטפל משליך תכנים רגשיים על המטופל או כופה עליו תוכן כזה או אחר. תוכן זה עשוי להיות פירוש כלשהו הנובע מתיאוריה פסיכואנליטית ואינו תואם את חוויית המטופל, או תוכן רגשי כגון אידיאליזציה או דוולואציה כלפי המטופל.

## דוגמה קלינית

שרה, בת 45, נראית מבוגרת לגילה, גרה לבד, נעזרת במקל הליכה לאחר ניתוח בכף רגלה שעברה לאחרונה. היא החלה טיפול לפני כמה חודשים עקב דיכאון, בתדירות של פעמיים בשבוע. לאורך חייה היתה בטיפולים שונים. פגישתנו הקודמת בוטלה עקב אילוף שלי, ברגע האחרון. (היא מגיעה חמש דקות לפני תחילת הפגישה, לא מסכימה לשבת על ספסל בגינה שמחוץ לקליניקה, ואינה יכולה לעמוד זמן רב בכניסה בגלל הקושי הפיזי. היא נכנסת לפני הזמן, מתיישבת בכבדות, ופניה מביעות כאב פיזי כתוצאה מהמעבר מעמידה לשיבה).

שרה: מחניק פה, מסריח.

אני: שלום!

(אני מגיב באופן פסיכיאטרי לאמירה שלה שמחניק ומסריח בחדר, כועס עליה כי להרגשתי "כפתה" עלי להכניסה מוקדם יותר לחדר הטיפולים, כועס ומבקר את עצמי על ששיתפתי פעולה.)

שרה: שלום! גם אתה לא כותב לי "שלום" כשאתה עונה לי על הודעות הוואטסאפ שלי. שמתי לב!

אני: כואב לך היום.

שרה: כן, כואב לי היום מאוד! אפשר להוריד את הטמפרטורה של המזגן?

(המזגן מראה 25 מעלות, אני מוריד ל-22 מעלות.)

או זהו, זה מה שהיה השבוע, שום דבר מיוחד, האגן כואב, חם לי, אני לא ישנה טוב. ראיתי תערוכה אבל לא נהייתי, אני לא אטריד אותך בשמות של ציירים, אתה בטח לא מכיר. אולי אתה יכול לעזור לי בזה? לעזור לי לא להרגיש לחוצה כל כך מול הציירים?

("שמות של ציירים" שאני לא מכיר הועלו בעבר והפכו לכלים כדי ללמד אותי על בורותי באומנות. אני מרגיש מושפל, שוב היא זקוקה להנמכה הזאת שלי, אני לא פנוי לחשוב על כך שאני יכול ללמוד ממנה על ציירים ובכך לעזור לה להרגיש פחות מושפלת ומנומכת מולי. כשהיא מבקשת ממני עזרה ב"לחץ מול הציירים", אפשר היה להשתנות יותר ולהבין כי מדובר בלחץ מולי, כאילו אני הציירים שמולם היא לחוצה, וכן כי אני נמצא במצב לחץ וחנק מולה כך שאיני יכול לחשוב. הדמות המרכזית בחדר היא הלחץ שלא מאפשר את פעולתה של פאש"ה. במקום זאת, אני שמח שהיא מבקשת ממני עזרה וקופץ על ההזדמנות להרגיש שוב כמטפל מולה.)

אני: מה את חושבת על זה? למה זה ככה לדעתך?

שרה: אני לא יודעת, אולי אתה יודע, אולי אתה תעזור לי.

אני: זה מזכיר לך משהו?

שרה: אולי כי אני פרפקציוניסטית, לא יכולה לפספס כלום. מה אתה חושב? זה קשור?

אני: אולי, לא יודע, אשמח לחשוב על זה רגע.

שרה: אתה יכול לעשות משהו בעניין?

(הניסיון שלי לעשות "עבודה טיפולית" סביב הלחץ ששרה חשה מול הציירים, שהוא אולי גם הלחץ מולי, נהדף. אני נדרש "לעשות משהו" בקשר לכך, ומתקשה לחשוב. מתוך חוסר היכולת לעשות התמרה חיובית של הלחץ בחדר, נעשות עוד ועוד התמרות שליליות. אני מאשים אותה בתוכי על כך שהיא לוחצת עלי ודורשת ממני, ולא פנוי לעבד את הלחץ ההדדי המופיע בשדה וסותם אותו.)

אני: אני יכול להעלות קצת את הטמפרטורה בחדר? קר לי, קשה לי לחשוב ככה.

(אני אכן "עושה משהו" במקום לחשוב ומבקש שינוי בטמפרטורה במזגן, כמו מבקש אפשרות לתפקד מנטלית שוב, כי אני לא מצליח.)

שרה: אתה יכול, אבל בפעם הבאה תנסה לדאוג לצעיף או לסוודר. אתה יכול להתלבש, אני לא יכולה להתפשט.

(אני מעלה במעלה אחת את הטמפרטורה של המזגן. כמה אסוציאציות ומחשבות יכולות לעלות מול מטופלת שאומרת שאינה יכולה להתפשט: האם היא מביעה משאלה להתפשט? לחשוף את עולמה הפנימי יותר? האם מדובר בפנטזיה מינית כלשהי? אולי מדובר ביכולות שיש לי וגם היא היתה רוצה שיהיו לה, היכולת להתלבש ולהתפשט בנוחות? כל אלו ונוספות נעלמו מעיני עקב חוסר היכולת לחשוב.)

אני: את יודעת, זה לא באמת רק המזגן. נכון שקר לי, אבל אני גם מרגיש איזו כפייה עלי, לעשות כל מה שאת צריכה ורוצה; להתחיל את הפגישה קודם, להוריד את הטמפרטורה. כאילו אם אעשה הכול כמו שאת רוצה, יהיה לך טוב יותר ולא יכאב לך.

(ההסכמה שלה לשנות את הטמפרטורה פורשה אצלי כפתח לומר משהו על מצב העניינים בינינו, אבל האמירה היתה מוקדמת מדי ונשמעה לא אמפתית ומאשימה. אני לא מוסיף את חלקי במצב, את תרומתי ללחץ בחדר, ובכך מאשים אותה ופוטר אותי מאחריות.)

שרה: אני לא מבינה למה אתה עושה מזה עניין. אפשר להתחשב בי קצת, לא ביקשתי יותר מדי. אני סובלת מהחום, תדאג למשהו ללבוש בפעם הבאה.

(שרה מגיבה בכנות ומבקשת התחשבות, שאחשוב אותה ואיתה, מה שלא מתאפשר כשפאש"ה קורסת.)

## מחשבות על הדוגמה

נראה שהמטופלת הגיעה כועסת, אולי בגלל הביטול המפתיע של הפגישה הקודמת. אני משתף פעולה ומכניס אותה קודם אבל כועס עליה. אנחנו כבר במצב שבו הפעולות שולטות ולא המילים או השפה המטאפורית. עלי לעזור לה להתקרב – להוריד את מפלס הכעס, את הטמפרטורה במזגן. אני לא מצליח לחשוב בעת ביצוע הפעולות שנדרשות ממני ואיני רואה את חלקי בנעשה. כשאני יכול עוד לשאת את הדרישות, אני עונה במישור קונקרטי, כאילו בכך מדובר. המטופלת נעלבת ומרגישה שאיני מתחשב בה. היא כמוכן צודקת, איני מצליח לחשוב אותה בחדר. החוויה של חוסר התחשבות כתוצאה מביטול הפגישה מתגלגלת לחוויה של חוסר התחשבות בעניין המזגן, מבלי שהדברים יכולים להיאמר, או להיחשב. ה-enactment של המטופלת יוצר המשך כעס ותסכול שהשדה לא מצליח לעבד בתוכו.

## יציאה מנסיגה כאופן התקדמות

ההנגדה הפשטנית בין התקדמות לבין נסיגה אינה מדויקת ועלולה לבלבל. אם נבחן את נושא ההתקדמות והנסיגה באופן מעמיק יותר נראה שכל תנועת התקדמות היא תוצאה של יחסים דיאלקטיים בין התקדמות לנסיגה (28, עמ' 335).

ביון כותב כי תנועה במעלה הגריד ( $\uparrow$ ) (תלויה בעבודה משותפת של יחסי מכל-מוכל ( $\otimes$ )) המאפשרים או שאינם מאפשרים עיבוד של מרכיבי ביתא ושל היכולת לנוע בין העמדה הסכיו-פרנואידית לעמדה הדיכאונית (D  $\leftrightarrow$  PS) (28, עמ' 39). העמדה הסכיו-פרנואידית מאופיינת ברודפנות קשה, בסערה, באי-ידיעה, בכאוס ובפיצול, בעוד העמדה הדפרסיבית מאופיינת באינטגרציה, ביציבות רבה יותר ובידיעה המלווה

בכאב נפשי ובסבל. האפשרות לשרוד את שני מצבי הנפש האלה היא המאפשרת את התפתחות המיכל. בהמשך לכך, כל התקדמות והתפתחות בפאש"ה מחייבת אף היא תנועה דיאלקטית בין התפתחות לנסיגה של הפונקציה  $(+ FaF) \leftrightarrow (- FaF)$ . תנועה זאת מתאפשרת בזכות היכולת לנוע בין שתי התנועות שהוזכרו קודם לכן: זאת שבין המכל למוכל וזאת שבין העמדות הסכיוז-פרנואידית והדפרסיבית (29, עמ' 337).

בשעה הטיפולית, כמו גם בנפש, מתקיים מקצב של הכלה ואינטגרציה המוביל להתפתחות, ושל חוסר הכלה ודיס-אינטגרציה המובילים לנסיגה. היכולת לשהות בנסיגה ולהכיל את התחושות הנוכחות בה, להבין ולפעול בכדי לצאת ממנה מובילה להתקדמות מחודשת. תנועות אלו הן תנועות של השדה, אך האחריות לכוון לעבר התקדמות היא של המטפל.

#### דוגמה מסכמת: תנועות בפאש"ה במהלך פגישה טיפולית אחת

גיא, גבר צעיר, נשוי ואב לבת, נמצא בטיפול פעמיים בשבוע זה כשנה וחצי ומתמודד עם בעיות בנישואיו. הוא הגיע לטיפול עקב מצבי זעם שלוו באלימות כלפי אשתו והרכוש בבית. אלימות זאת פסקה כליל לאחר כמה חודשי טיפול, ומאז אנו מנסים יחד, במאמץ רב ובעבודה סיועית, לעזור לו להבחין ברצונו ולהביע רצון זה בפני אשתו. היחסים בחדר סוערים מאוד. נראה כי האלימות מרוכזת כרגע בקשר בינינו. גיא יוצא לפעמים מהחדר כדי להגן עלי מפני זעמו, שמתעורר בעקבות התערבויותי שפוגעות בו. אני מכיר בקושי הרב שבעבודה משותפת זו, ויחד עם זאת מחבב אותו, את הכנות שלו ואת הניסיון האמיתי להתגבר על הקושי שמעיב על חייו ועל חיי משפחתו.

גיא: רבתי עם נור [אשתו]. היא אמרה שלא צריך בייביסיטר למחר כי היא תספיק להגיע לקחת את שירה [בתם] מהגן. כמובן שהיא לא הספיקה, ושירה נשארה לבד בגן, אחרונה, עד שהיא הגיעה. נור גם אמרה שלא צריך מעיל לשירה והיה צריך, ואפילו ירד גשם. אמרתי לה על שניהם, ניסיתי להגיד שהיא טועה, אבל ויתרתי.

אני: נשמע שידעת מה אתה חושב ושיש לך שיקול דעת – גם בעניין הבייביסיטר וגם לגבי המעיל, אבל אין לך לגיטימציה פנימית לעמוד מאחורי העמדה שלך.

(אני תוהה ביני לביני מה אמר לי שלא קיבל לגיטימציה ממני? איפה אני לא רואה אותו? ואיך הוא מרגיש מולי כשאני לא מתחשב בו?)

גיא: זה לא לגיטימי שדברים יהיו כמו שאני רוצה.

(אני מרגיש את תיסכולו ורואה כיצד הוא מבקר ומאשים את עצמו. אני מנסה לעודד, אבל נשמע מאשים באמירה שאין לו לגיטימציה פנימית. מתוך תגובתו אני מבין שהשדה אינו בצמיחה כרגע אלא בנסיגה, אבל איני בטוח בכך. אולי התייחסות לדינמיקה מולי היתה מסייעת, אך איני יכול לחבר בינתיים את התוכן אלינו.)

אני: אתה אומר שמה שאתה רוצה לא לגיטימי.

(אני מרגיש את הכאב שלו, מנסה להראות שאני מבין אותו, את הכאב ואת ההאשמה העצמית שלו.)

גיא: לא לגיטימי לרצות להיפרד מאשתי, לרצות דברים טובים לעצמי, לטפל בשירה כמו שנראה לי נכון. אני כל הזמן מרגיש שמה שאני רוצה לא לגיטימי.

(הוא נשמע ביקורתי ואגרסיבי יותר כלפי עצמו, כמשתף פעולה עם הקול הביקורתי שהוא שומע ממני. השדה הולך ומצטמצם ונסדק.) אני: אם לא רוצים דברים לעצמנו אז הכול בסדר, אין דחייה, אין קונפליקט, אין מפגש עם התשוקות.

(הוא רוצה שאבין את הכאב שלו, אבל במקום להבין – אולי מתוך התיסכול שלי שהוא לא מבין אותי – אני מסביר את חוסר הלגיטימציה שלו כלפי עצמו כמנגנון הגנה, מאשים אותו באופן שבו הוא נוהג ובעצם משתתף בהאשמה העצמית שלו.)

גיא: מול ההורים נזופתי על הרצון שלי, הרצון באהבה. כל ביטוי של רגש שלי נתקל בבוז שלהם ובביטול (הוא נע באי נוחות, מקפיץ רגל). (האם זו התפתחות? הוא מפתח את רעיון חוסר הלגיטימציה ומזהה את מקורו, אך אולי הוא מרגיש נזוף? אני משער שפאש"ה ממשיכה לא לעכל את התסכול, ואני רואה בנגזרת זאת ביטוי לדחייה של דברי ולכן ששמע אותי מאשים אותו, נזוף בו כמו הוריו. אני חש אותו כועס עלי ומרגיש נזוף) אני: קרה משהו איתם לאחרונה שגרם לך להרגיש ככה?

גיא: היו לי בעיות בעבודה, עושים כל מיני שינויים ומפטרים עובדים. אני עובד טוב, אבל מאד פחדתי שיפטרו אותי, כשהיינו אצל ההורים, ניסיתי לדבר באופן כללי על מצב השוק בארץ ועל המלחמה ועל זה שמפטרים עובדים ושאלתי יפטרו אותי. אבא ישר ירד עלי, "מה עשית? למה שיפטרו אותך?" אמרתי שאני עובד טוב ושאני רק מפחד, אז אמא אמרה שתמיד פחדתי מדברים לא הגיוניים. זה סתם לי את הפה לגמרי. אני: גם ממני אתה לא מבקש יותר מדי.

גיא: אין לי אוויר, חם כאן. אתה לא באזור של לעזור לי, לא זקוק להסברים שלך. (שקט)

(עכשיו הוא ממש כועס עלי ואני נבהל. הוא הרגיש מואשם בכך שלא נעזר, ואני ממשיך ומעמת אותו עם הקושי לעשות זאת גם מולי. השדה ממשיך באותה מגמה, הקירבה לכאן – לקשר ביני לביני – מגבירה כעת את הכעס, אך גם מאפשרת לי לחשוב אחרת.)

אני: כשאני מסביר, אני לא שונה בהרבה מנור או מההורים שלך, לא פלא שאתה מתעצבן עלי. עוד מעט תפטור אותי וגם לי לא תהיה עבודה איתך. אני חושב שיש כאן פחד, פחד של שנינו שאם לא אצליח לעזור לך, אם לא אראה את המצוקה שלך, אם אהיה כמו נור שלא רואה שצריך בייביסיטר, או מעיל, או כמו ההורים שלא רואים את הפחד שלך להיות מפוטר, אז הקשר לא ישרוד, אני אפוטר עלייך.

(אני מציע הבנה במקום נויפה.)

גיא: עכשיו פתאום אתה רוצה להקשיב לי? איפה היית קודם? (הוא כמעט צועק, אבל נראה שמשוהו משתנה ביחס כלפי.)

שתיקה

גיא: חלמתי שיש מהפכה או מחאה במדינה ואני צריך להגיע מהר לבית של ההורים. אני מחכה למישהי שתתארגן, אולי לשירה. אנחנו רצים לתחנת האוטובוס ומגיעים לבית של ההורים, ואני רואה שאמא שלי מבוגרת וזקנה.

(נראה שהמגמה משתנה. אני מכיר בחשש מפרידה שנובעת מחוסר מובנות וגם מחוסר מובנות שהיא כבר פרידה – קושי להיות יחד. הוא מגיב באסוציאציה לחלום המביע חרדה. התחושות שהיו קודם לכן – תסכול, כעס והאשמה עצמית, כאב על שלא נראה עליידי בת הזוג שלו – עברו עיבוד בשדה, והוא משתף בחלום שבו הוא מגן על בתו ונפגש עם אמו.)

9. Bion W. R., Bion in New York and Sao Paulo: And three Tavistock seminars. London, Phoenix, 2019.
10. Ferro A., Psychoanalysis as therapy and storytelling. New York, Routledge, 2006.
11. מלצר ד., על הטבלה של ביון: במחשבה נוספת. בתוך מ' האריס-ויליאמס (עורכת), מקראת מלצר. עמ' 133-139. תל-אביב, תולעת ספרים, 2010.
12. Mawson C., Bion today. New York, Routledge, 2013.
13. Civitarese G., The grid and the truth drive. The Italian Psychoanalytic Annual, 7, 91-114, 2013.
14. Ferro A., Interpretation: signals from the analytic field and emotional transformations. International Forum of Psychoanalysis, 13 (1-2): 31-38, 2004.
15. Ferro A., Seeds of illness, seeds of recovery: the genesis of suffering and the role of psychoanalysis. New York, Routledge, 2004.
16. Blasi V., Zanette M., Ferro A., Mentalization as alphabetization of the emotions: oscillation between the opening and closing of possible worlds. International Forum of Psychoanalysis, 26(2): 75-84, 2017.
17. Schwartz H. P., Neutrality in the field: alpha-function and the dreaming dyad in psychoanalytic process. Psychoanal. Q., 82 (3): 587-612, 2013.
18. Baranger M., Baranger W., Mom, J., Process and non-process in analytic work. In N. Lisman-Pieczanski & A. Pieczanski (Eds.), The pioneers of psychoanalysis in South America. pp. 64-86. New York, Routledge, 2014.
19. Grotstein J. A beam of intense darkness: Wilfred Bion's legacy to psychoanalysis. New York, Routledge, 2018.
20. ויניקוט ד.ו., משחק ומציאות. תל-אביב, עם עובד, 1996.
21. חאן מ.מ., מבחר כתבים. תל-אביב, תולעת ספרים, 2015.
22. Ferro A., Supervision in psychoanalysis: the São Paulo seminars. New York, Routledge, 2013.
23. Ferro A., Attacks on linking, or uncontainability of beta elements? In C. Bronstein & E. O'Shaughnessy (Eds.), Attacks on linking revisited: a new look at Bion's classic work. pp. 161-178. New York, Routledge, 2018.
24. Meltzer D., A note on Bion's concept "reversal of alpha-function". In J. S. Grotstein (Ed.), Do I dare disturb the universe? A memorial to W.R. Bion. pp. 529-536. New York, Routledge, 2018.
25. Brown L. J., The cognitive effects of trauma: reversal of alpha function and the formation of a beta screen. Psychoanal. Q., 74 (2): 397-420, 2005.
26. Mazzacane F., The vicissitudes of the analytic field. In A. Ferro (Ed.), Contemporary Bionian theory and technique in psychoanalysis. pp. 217-253. New York, Routledge, 2017.
27. Cassorla R. M. S., The analyst's implicit alpha-function, trauma and enactment in the analysis of borderline patients. Int. J. of Psychoanal., 89 (1): 161-180, 2008.
28. Oldoini M. G., Hallucinosi and reverie: Alice's pain and its transformations in the consulting room. Int. J. of Psychoanal., 99 (2): 334-354, 2018.
29. Bion W. R., Elements of psychoanalysis. Heineman, 1963.
30. Civitarese G., Bion's graph of "in search of existence". Am. J. Psychoanal., 81 (3): 326-350, 2021.

אני: אתה יכול להרחיב קצת לגבי החלום?

גיא: אימא שלי באמת מבוגרת, וכבר אחרי סרטן. אני דואג לה, מרגיש שאין זמן, ואם אני רוצה לתקן משהו אז זה הזמן. אני מרגיש רחוק ממנה. לא בטוח שיכול להתקרב אליה.

(את ההאשמה העצמית והכעס החליפה תחושת פחד מפרידה מאמא חולה. את התחושה שלא שומרים עליו החליפו תחושת געגוע לאם ורצון לתקן ולהשלים איתה לקראת מותה, מתוך הכרה במה שלא היה ורצון להיאחז במה שיש).

אני: היא מתרחקת לך.

(הפחד להיפרד ממני קיים שם אבל אני מרגיש שאין מקום לכך כרגע, כי הדגש הוא על הקשר עם אמו, על הפחד להיפרד ממנה, אולי גם על כמה היה איתה בכלל, שכן היא הודפת את הפחדים שלו ולא באמת מסוגלת להיות איתו, כפי שהראה קודם לכן)

גיא: התעוררתי עם הרגשה שאני לא יודע איך זה יהיה כשהיא תמות. שאני לא עושה מספיק כדי להתקרב אליה. אני לא מצליח לתקן. הם הרוויחו את זה ביושר כמובן, אבל בכל זאת. אני: יש עוד זמן לתקן.

## סיכום

לכל זוג יכולת הכלה מוגבלת משלו, ואל לנו להחזיק בעמדה אומניפוטנטית הטוענת שהשדה תמיד יוכל להכיל את החומרים הנמצאים בתוכו. אם להשתמש במטפורה המטבח שפרו נוטה לחזור אליה, נוכל לומר שהתבשיל המשותף לא תמיד יצלח. יש מקום להמשיך ולבדוק מקומות שבהם הפונקציה של השדה אינה מצליחה להכיל את הרגשות העולים בו, ולמצוא דרכים חדשות להכלה. מחשבות נוספות שליוו אותי בתהליך הכתיבה עוסקות בסוגיות הקשורות לנפרדות וזהות, סובייקט ואובייקט בשדה הביוניאני, כמו גם למקומה של המציאות החיצונית בתהליך. שאלות נוספת שיש לחשוב עליהן נוגעות לאמיתיות של תהליך הטיפול ולזיהוי פעולתה של פאש"ה כתהליך אמיתי או מזויף. ההיכרות עם השדה ועם פונקציית אלפא שלו עדיין בתחילת דרכה, יש ערך בהכרת פונקציית אלפא של השדה, הבנת משמעותה, ותרומתה למציאת אופני התערבויות טיפוליות מועילות.

## ספרות:

1. ביון ו.ר., ללמוד מן הניסיון. תל-אביב, תולעת ספרים, 2004.
2. Bion W. R., Second thoughts. New York, Routledge, 1967.
3. Civitarese G., Ferro A., The analytic field and its transformations. New York, Routledge, 2018.
4. Ferro A., A response that raises many questions. Psychoanalytic Inq., 35 (5): 512-525, 2015.
5. ביון ו.ר., קשב ופרשנות. תל-אביב, תולעת ספרים, 2018.
6. Civitarese G., Intuition and we-ness in Bion and post-Bionian field theory. Int. J. of Psychoanal., 105 (1): 13-39, 2024.
7. Civitarese G., Experiences in groups as a key to "late" Bion. Int. J. of Psychoanal., 102(6): 1071-1096, 2021.
8. Civitarese G., Ferro A., Metaphor in analytic field theory. In: Katz. M (Ed.), Metaphor and fields, New York, Routledge, 2013.